

ЩОДО ДЕЯКИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ

ABOUT SOME PECULIARITIES OF REGULATING THE MINORITY WORK IN UKRAINE

Цицишук К.В., студентка II курсу

*Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Конопельцева О.О., к.ю.н., асистентка
кафедри трудового права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У частині 1 статті 23 Загальної декларації прав людини, ухваленій 10 грудня 1948 року, зазначається: кожна людина має право на працю, на вільний вибір роботи, на справедливі й сприятливі умови праці та на захист від безробіття. В Україні це положення підтверджується статтею 43 Конституції України, нормами, закріпленими в Кодексі законів про працю України та інших нормативно-правових і підзаконних актах.

Загальновідомо, що право на працю реалізується в межах охоронної функції трудового права, що полягає у пріоритетності життя, здоров'я і працездатності працівників у процесі їх трудової діяльності, особливо щодо осіб, які через певні особисті фізіологічні, соціальні чи інші особливості не можуть повноцінно конкурувати на ринку праці: вагітні жінки, неповнолітні, особи з інвалідністю, особи похилого віку та деякі інші категорії осіб.

У сучасних умовах реалізація права на працю тісно пов'язана із забороною дискримінації у сфері праці. Неповнолітні, тобто особи, молодші вісімнадцяти років, мають рівне з іншими громадянами право на працю. Водночас вони користуються додатковими пільгами й привілеями в галузі охорони праці, робочого часу, відпусток та деяких інших умов праці, що підтверджується нормами законів України «Про відпустки», «Про охорону праці», «Про охорону дитинства» й іншими актами.

Міжнародною організацією праці встановлено певні стандарти, відповідно до яких умови праці повинні не завдавати шкоди здоров'ю працівника, не принижувати його людську гідність; праця має надавати реальну можливість для розвитку особистості та самореалізації. Безперечно, організм працівників, які не досягли вісімнадцяти років, є вразливим і потребує особливого захисту.

Загалом, у статті проаналізовані основні національні та міжнародні нормативно-правові акти у сфері правового регулювання праці неповнолітніх. Зосереджено увагу на робочому часі, умовах праці та її оплаті, порядку надання відпусток. Незважаючи на, здавалось би, повноту наукових досліджень та значну кількість національних нормативно-правових актів із проблеми реалізації права на працю неповнолітніх, уважаємо за необхідне розширення гарантій прав неповнолітніх шляхом удосконалення чинних, ухвалення нових нормативно-правових актів і ратифікації важливих міжнародних актів, наприклад, Конвенції про вік приймання дітей на непромислові роботи № 33.

Ключові слова: неповнолітні, праця неповнолітніх, охорона праці, робочий час, оплата праці, відпустки.

Article 23 (1) of the Universal Declaration of Human Rights, adopted on 10 December 1948, states: everyone has the right to work, to free choice of employment, to just and favorable conditions of work and to protection against unemployment. In Ukraine, this provision is confirmed by Article 43 of the Constitution of Ukraine, the norms enshrined in the Labor Code of Ukraine and other normative legal and regulatory acts.

It is well known: the right to work is exercised within the framework of the protective function of labor law, which is the priority of the life, health and capacity of workers in the course of their employment, especially for persons who, due to certain personal physiological, social or other peculiarities, can not compete in full labor market: pregnant women, minors, persons with disabilities, the elderly and some other categories of persons.

In today's context, the exercise of the right to work is closely linked to the prohibition of discrimination in the work place. Minors, i.e. persons under the age of eighteen, have the right to work with other citizens. At the same time, they enjoy additional privileges and privileges in the field of labor protection, working time, vacations and some other working conditions, which is confirmed by the norms of the Laws of Ukraine "On vacations", "On labor protection", "On child protection" and other acts.

The International Labor Organization has set certain standards according to which working conditions must not impair the health of the employee or diminish his or her human dignity; work should provide a real opportunity for personal development and self-realization. Undoubtedly, the body of workers under the age of 18 is vulnerable and needs special protection.

In general, this article analyzes the main national and international legal acts in the field of juvenile labor regulation. The focus is on working time, working conditions and pay, the procedure for giving holidays. In spite of the seemingly complete scientific research and a considerable number of national legal acts dealing with the right to employment of minors, we consider it necessary to extend the guarantees of the rights of minors by improving existing ones, adopting new legal acts and ratifying important international acts, such as the Convention about the age of admission of children to non-industrial jobs № 33.

Key words: minors, work of minors, labor protection, working hours, remuneration, vacations.

Актуальність. Постановка завдання. Праця є однією з важливих умов життєдіяльності людей, що спрямована на створення матеріальних цінностей. Відповідно до ст. 43 Конституції України, кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується [1].

У 1979 р. Україною була ратифікована Конвенція Міжнародної організації праці № 138 «Про мінімальний вік для прийому на роботу», відповідно до якої Україна визнала, що 16 років – це офіційно встановлена межа початку трудової діяльності. У зв'язку із цим, за загальним правилом, закріпленням у ст. 188 Кодексу законів про працю (далі – КЗпП) України, на роботу дозволяється приймати осіб винятково із 16 років. За згодою одного з батьків можуть, як виняток, прийматись на роботу особи,

які досягли 15 років. Допускається прийняття на роботу неповнолітніх віком із 14 до 15 років для виконання легкої роботи, що не завдає шкоди здоров'ю і не заважає процесу навчання. Однак у КЗпП України не міститься визначення легкої роботи та видів робіт, що належать до легких.

Актуальність проблеми зумовлена насамперед наявністю в неповнолітніх характерних вікових фізіологічних і психологічних особливостей, які повинні бути законодавчо захищеними з метою збереження їхнього здоров'я та створення умов для їх повноцінного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти праці неповнолітніх досліджували чимало науковців, зокрема: О. Абрамова, Є. Голованова, Д. Карпенко, Є. Монастирський, Ю. Орловський, О. Реус, А. Трошина, А. Шебанова, Б. Бегічева й інші.

Завданнями цієї роботи є аналіз та дослідження регулювання праці неповнолітніх, зокрема, особливостей їхнього правового статусу.

Виклад основного матеріалу. У законодавстві про працю немає визначення поняття «неповнолітній працівник». Серед науковців немає єдності думок щодо цього поняття. Так, О. Реус у своїй дисертації «Правове регулювання трудової діяльності неповнолітніх в Україні» пропонує вживати термін «неповнолітня працююча молодь», під яким у широкому сенсі розуміє «особливу соціально-демографічну групу населення України, яка відрізняється від інших груп за віком, публічно-правовим становищем, наявністю додаткових трудових пільг і гарантій, які надаються державою у процесі здійснення ними трудової діяльності з урахуванням віку, статі, стану здоров'я та умов праці. У вузькому сенсі неповнолітні – це громадяни віком до 18 років» [2, с. 9].

У ст. 32 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) встановлено, що неповнолітніми вважаються особи віком від 14 до 18 років, а згідно зі ст. 31 ЦК України, особи до 14 років – малолітні [3]. Відповідно до ст. 187 КЗпП України, неповнолітніми є особи віком до 18 років, а праця малолітніх узагалі недопустима (ст. 188 КЗпП України) [4]. Ураховуючи вік та психологічний стан цих суб'єктів, законодавець, можна сказати, піклується про розвиток дитячого організму й охорону праці. Це відображається на рівні національного та міжнародного регулювання.

Міжнародною організацією праці встановлено такі стандарти: праця має здійснюватися в умовах здорового та безпечного виробничого середовища; умови праці мають не завдавати шкоди здоров'ю працівника, не принижувати його людську гідність; праця має надавати реальну можливість для розвитку особистості, самореалізації та служіння суспільству. Безперечно, організм працівників, які не досягли 18 років, є вразливим, потребує особливого захисту [5, с. 12].

Це підтверджується в ч. 5 ст. 43 Конституції України, де фактично закріплено, що неповнолітні є суб'єктами, які потребують підвищеної охорони їхньої праці та встановлення особливого правового механізму реалізації соціально-трудова прав [1].

Такі ж положення передбачені у ст. 11 Закону України «Про охорону праці», відповідно до якої не допускається залучення неповнолітніх до праці на важких роботах і на роботах зі шкідливими або небезпечними умовами праці, на підземних роботах, до нічних, надурочних робіт, робіт у вихідні дні, а також до підіймання і переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми, відповідно до переліку важких робіт і робіт зі шкідливими та небезпечними умовами праці, граничних норм підіймання і переміщення важких речей, що затверджуються центральним органом виконавчої влади в галузі охорони здоров'я [6]. Перелік важких робіт і робіт зі шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється праця неповнолітніх, затверджено також наказом Міністерства охорони здоров'я України від 31 березня 1994 р. № 46 [7].

Водночас у міжнародній спільноті поширене регулювання праці дітей до 14 років такими правовими актами, як Загальна декларація прав людини, Конвенція про мінімальний вік приймання дітей на роботу у промисловості № 5, Конвенція Організації Об'єднаних Націй (далі –

ООН) про права дитини. Проте вони містять положення щодо праці на промислових підприємствах, яка в нашій державі заборонена.

Поширена в Україні праця осіб до 14 років на творчих роботах: зйомка в рекламі, участь у різних телепередачах, спів, танці тощо, але регулювання цієї праці не передбачено національним законодавством. Творча діяльність визначена, наприклад, Конвенцією про вік приймання дітей на непромислові роботи № 33, яка Україною, на жаль, не ратифікована. У зв'язку із цим Україні необхідні ухвалення нормативно-правових актів і внесення змін до чинного КЗпП України, які регулювали б працю неповнолітніх осіб віком до 14 років на творчих роботах, а саме визначений порядок працевлаштування, праці та забезпечення реалізації прав і свобод цих осіб.

Зазвичай діти, які не знають про свої права або через певні обставини (наприклад, страх звільнення, бажання швидшого заробітку), легко погоджуються на умови праці керівника, які часто бувають незаконними. Насамперед це стосується оплати праці та встановлення робочого часу: деякі роботодавці оплачують дитячу працю за тарифами, нижчими, ніж праця дорослих, водночас не зменшують тривалості роботи, хоча це неприпустимо, ураховуючи положення ст. 51 КЗпП України [4].

Нормальна тривалість робочого часу працівників не може перевищувати 40 годин на тиждень, але для неповнолітніх цей час є скороченим для:

- працівників віком від 16 до 18 років – 36 годин на тиждень;

- осіб віком від 15 до 16 років (учнів віком від 14 до 15 років, які працюють у період канікул) – 24 години на тиждень;

- учнів, які працюють протягом навчального року у вільний від навчання час, не може перевищувати половини максимальної тривалості робочого часу, передбаченої для осіб відповідного віку – 18 та 12 годин на тиждень.

Днякі особливості має порядок надання відпусток для неповнолітніх працівників, що регулюється КЗпП України та Законом України «Про відпустки» [4; 8]. У ч. 2 ст. 75 КЗпП України закріплено право осіб віком до 18 років на щорічну основну відпустку тривалістю 31 календарний день (для повнолітніх – не менше 24 календарних днів) у зручний для них час. Аналогічне положення закріплено в ч. 8 ст. 6 попередньо згаданого Закону.

До того ж такі відпустки повної тривалості у перший рік роботи надаються неповнолітнім за їхньої заявою до настання шестимісячного терміну безперервної роботи на даному підприємстві, в установі, організації, коли в повнолітніх такої можливості немає (ст. 195 КЗпП України, ст. 10 Закону «Про відпустки»).

Висновки і пропозиції. Неповнолітні, тобто особи, що не досягли 18 років, у трудових правовідносинах прирівнюються до повнолітніх, а охорона праці, робочого часу, відпусток та деяких інших умов праці навіть забезпечується певними пільгами. Вищенаведений перелік особливостей регулювання праці неповнолітніх не є вичерпним, тому потребує подальших наукових досліджень. Необхідним, вважаємо, також розширення гарантій прав неповнолітніх шляхом удосконалення чинних, ухвалення нових національних нормативно-правових актів і ратифікації важливих міжнародних актів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. 141 с.
2. Реус О. Правове регулювання трудової діяльності неповнолітніх в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2009. 17 с.
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 24.03.2020).
4. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 24.03.2020).

5. Грицай Ю. Правове регулювання охорони праці молоді: сучасний стан та шляхи вдосконалення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. № 34. С. 10–14.

6. Про охорону праці : Закон України від 14 жовтня 1992 р. № 2694– XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12> (дата звернення: 24.03.2020).

7. Про затвердження Переліку важких робіт і робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці неповнолітніх (ДНАОП 0.03–8.07–94 <...>) : наказ МОЗ України від 31 березня 1994 р. № 46. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0176-94>.

8. Про відпустки : Закон України від 15 листопада 1996 р. № 505/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 24.03.2020).